

Лужецька Вікторія Романівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
факультету № 1 Інституту з підготовки
фахівців для підрозділів Національної
поліції Львівського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Татарин Ігор Іванович, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 Інституту з підготовки
фахівців для підрозділів Національної
поліції Львівського державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Війна внесла неабиякі корективи в життя кожного українця зокрема, і правової системи в цілому. Особливого впливу зазнала кримінально-правова сфера і окремі її складові. Запровадження воєнного стану зумовило зміни у кримінальному процесі, пов'язаними з успішністю та оперативністю слідчих дій, умовами їх проведення, безпекою учасників, та й загалом проблемних аспектів дотримання прав їх учасників. Обшук як одна з основних слідчих дій не став виключенням в цьому питанні. Адже обшук є одним із найважливіших джерел отримання доказів у кримінальному провадженні. Найчастіше він грає вирішальну роль у розслідуванні, і особливо це стосується воєнного стану, коли момент знаходження інформації часто в прямому сенсі рятує життя. Водночас його проведення належить до найбільш складних, трудомістких, що вимагають різнобічних знань і психологічних навантажень для учасників вказаної слідчої (розшукової) дії.

Обшук – проводиться у примусовому порядку, полягає в ретельному обстеженні приміщень, ділянок місцевості, транспорту та громадян з метою виявлення та вилучення предметів, що мають значення для розслідування, а також людей та трупів. Для проведення обшуку необхідно мати достатні дані та обґрунтовані про можливість наявності у якомусь місці або в будь-якої особи об'єктів, що належать до події злочину або мають значення для кримінальної справи. Обшук зачіпає конституційні права людини, є складним та трудомістким у виробництві [8, с. 492].

Розумним кроком законодавця стало те, що було прийнято ряд змін, що удосконалюють кримінально-правове регулювання в умовах воєнного стану. Зокрема йдеться про Закон № 2201-IX від 14.04.2022, коли набули законної сили зміни, внесені до Кримінального процесуального кодексу України, які удосконалюють порядок здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану [12].

В ч. 4 ст. 223 Кримінального процесуального кодексу України передбачено проведення слідчих (розшукових) дій у період часу з 06.00 год. до 20.00 год. Проте, вказана слідча (розшукова) дія, може проводитися і в інший період часу, в залежності від необхідності [1].

Однак, незважаючи на умови воєнного стану та широкі повноваження правоохоронних органів, не варто нехтувати дотриманням прав і свобод. Адже воєнний стан не нівелює процесуальний аспект, а лише його видозмінює. Проблемним моментом є й те, що обшук пов'язаний із вторгненням у сферу особистих інтересів громадян, при його провадженні можуть бути члени сім'ї підозрюваного, які не мають відношення до кримінального правопорушення, можливо діти, тому при призначенні обшуку від слідчого потрібно максимум обачності, а в ході проведення необхідно суворо дотримуватись вимог закону, бути тактовним, не допускати приниження честі та гідності, враховувати всю делікатність ситуації. Саме тому, законність обшуку виражається насамперед у законності винесеної постанови про її провадження. Проведення обшуку має бути безпечним для життя та здоров'я його учасників [10, с. 286].

Таким чином, в умовах воєнного стану значних змін зазнали процесуальні аспекти проведення обшуку, вони полягають насамперед, в тому, що розширено час проведення обшуку, то ж, юридично забезпечено його раптовість. Крім того, зміни внесені щодо основних учасників обшуку (зокрема понятих) і особливостей його фіксації. Вказані зміни спрямовані на зростання ефективності обшуку як слідчої (розшукової) дії, оперативного отримання результатів і порятунку життів українців [3, с. 176].

Дослідження обшуку у кримінальному провадженні на сучасному етапі перебуває у динамічному розвитку, який обумовлений пов'язаністю цього інституту з багатьма іншими у кримінальному процесі та відповідно багатоаспектністю проблем, що виникають у досліджуваній площині. Судова практика вітчизняних судів, а також практика ЄСПЛ відіграють важливу роль у трансформації доктринальних підходів до різних аспектів обшуку, що обумовлює постановку нових завдань для наукової спільноти та відповідно наукової активності у дослідженні зазначеної сфери [7, с. 53].

У практиці Верховного Суду сформувалися такі ключові правової позиції стосовно проведення обшуків:

1) Основною метою обшуку як слідчої дії є відшукування певних предметів чи відомостей, встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. При цьому обшук у будь-якому випадку пов'язаний із проникненням до житла чи іншого володіння особи. Огляду як слідчій дії також властиві певні ознаки, притаманні обшуку, зокрема, він спрямований на виявлення та фіксацію певних відомостей про кримінальне правопорушення. Однак огляд не завжди пов'язаний із проникненням до житла чи іншого володіння особи, а тому не завжди призводить до втручання у право на недоторканість житла чи іншого володіння особи (постанова ККС ВС від 26.05.2021 у справі № 761/12614/20);

2) Слідчий суддя, надаючи дозвіл на проведення обшуку у житлі, не зобов'язаний вказувати у відповідній ухвалі, хто конкретно має провести цю слідчу (розшукову) дію. Визначення прокурора або слідчого (їх групи) для проведення обшуку належить до повноважень прокурора (старшого прокурора, групи прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні) або старшого слідчої групи (керівника органу досудового розслідування). Доручення прокурора слідчому, який здійснює досудове розслідування у кримінальному провадженні, про проведення обшуку у житлі, може даватися як в усній, так і в письмовій формах (постанова ККС ВС від 07.10.2020 у справі № 725/1199/19);

3) Правомірність обшуку й інших процесуальних дій, проведених у межах кримінального провадження, яке не припинено, підлягає перевірці судом у порядку кримінального судочинства (юрисдикційне питання) (постанова ВП ВС від 23.01.2019 у справі № 802/1335/17-а; постанова ВП ВС від 13.11.2019 у справі № 420/516/19);

4) Докази, отримані під час огляду та обшуку, які були проведені з порушенням правил, передбачених КПК України, а також, якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, є недопустимими (постанова ККС ВС від 23.05.2018 у справі № 159/451/16-к);

5) Протокол обшуку житла є недопустимим доказом, якщо у ньому відсутні відомості про оперативних працівників, які брали у ньому участь, послідовність всіх дій під час проведення обшуку та упакування вилучених предметів, а також якщо під час обшуку в момент виявлення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів (предмета злочину), не були присутні поняті, запрошені слідчим після виявлення такого обладнання (постанова ККС ВС від 02.09.2020 у справі № 591/4742/16-к);

6) Якщо обшук житла був проведений без фактичного роз'яснення прав та обов'язків учасникам цієї слідчої (розшукової) дії, однак їм було надано можливість реалізувати свої процесуальні права, то результати такого обшуку є допустимим доказом (постанова ККС ВС від 02.09.2020 у справі № 750/10813/15-к) [6].

Цікавим та показовим прикладом із судової практики ЄСПЛ є те, що суд постановив порушення Конвенції у справі Ілева проти Болгарії щодо скарг на незаконне проведення обшуку та виїмки у житлі та на робочому місці.

Заявниця скаржилася на проведення з обшуку та виїмки, проведеної в її будинку та приміщенні керованої нею компанії 19 жовтня 2010 року без попереднього судового дозволу. Надалі Добрицький обласний суд поінформував заявницю про те, що два протоколи обшуку та вилучення від 19 жовтня 2010 року були схвалені суддею цього суду 20 жовтня 2010 року.

Обшук та виїмка, здійснені в квартирі заявниці, є втручанням в її право на житло, захищене статтею 8 Конвенції. Що стосується слідчих дій, які було проведено у приміщенні компанії, якою керують заявниця та її партнер, за відсутності будь-яких інших даних Суд приймає, що це стосувалося місця роботи заявника. Таким чином, проведені там обшук та виїмка також можуть вважатися наслідком втручання у права заявниці на житло та особисте життя.

Таким чином, Суд дійшов висновку, що втручання у права заявника на житло та приватне життя не було " згідно із законом", як цього вимагає стаття 8 Конвенції. Суд також постановив порушення статті 13 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції у цій справі та зобов'язав державу-відповідача виплатити 6 000 євро на моральну шкоду [4].

Ще одним проблемним моментом є відсутність нормативно врегульованого порядку повернення клопотання про обшук у випадках, коли воно не відповідає вимогам, визначеним для такого клопотання, та / або потребує такого доопрацювання. Наприклад, при розгляді клопотання у справі № 151/17/18 «В судовому засіданні слідчий ОСОБА_4 просив клопотання про проведення обшуку повернути на доопрацювання, прокурор в задоволенні клопотання слідчого не заперечував». Слідчим суддею було постановлено ухвалу про відмову у задоволенні клопотання [14].

Наступну групу проблем становлять випадки, коли фактично понятий присутній не на всіх етапах обшуку. Наприклад, протокол обшуку був підписаний понятими, однак один із них пояснив в суді, що не брав участь безпосередньо в ході обшуку гаражного приміщення, де були вилучені боєприпаси, що свідчить про те, що протокол обшуку не відповідає вимогам ч.5 ст. 104 КПК України [13].

Проблемним аспектом є також визначення моменту початку та закінчення відеозапису проведення обшуку. Законодавство не містить вимог щодо необхідності присутності понятих у кадрі, запису вилучення тощо. Крім цього не завжди вдається проводити безперервну відео фіксацію, оскільки є необхідність заміни батарей живлення, що в подальшому також може викликати питання чи були дотримані вимоги КПК України під час обшуку.

Дослідження проблематики обшуку у кримінальному провадженні на сучасному етапі перебуває у динамічному розвитку, який обумовлений зв'язністю цього інституту з багатьма іншими інститутами кримінального процесу. Суспільні та політичні перетворення, та, як наслідок, реформування кримінального процесуального законодавства, непослідовність судової практики вітчизняних судів відіграють важливу роль у трансформації доктринальних підходів до тих чи інших аспектів обшуку, що обумовлює постановку нових завдань для наукової спільноти та відповідно наукову активність у дослідженні зазначеної сфери.

Існує проблема неоднакового застосування відповідних норм КПК України, які можна розв'язати тільки чітким переліком підстав застосування особистого обшуку в окремії нормі. Водночас вчені

відмічають необхідність удосконалення законодавства в цій сфері, пов'язані із розширенням кола випадків, які дозволяють проведення особистого обшуку [9, с. 109].

Проблема розмежування фактичних та правових підстав для провадження слідчих (розшукових) дій має важливе практичне значення. Як одні, так і інші покликані запобігти необґрунтованому втручанню органів досудового розслідування в особисте життя громадян. Проте нерозуміння практичними працівниками різниці між цими підставами призводить до того, що слідчі (розшукові) дій проводяться за наявності лише правових, тобто без достатніх фактичних підстав, тому, як наслідок, виявляються неефективними [6, с. 64].

Спільними зусиллями науковців і практичних працівників постійно висвітлюються гострі питання проблем забезпечення та прав та законних інтересів особи під час проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема і при проведенні обшуку, а також реалізації міжнародних стандартів прав людини, підвищення ефективності застосування Європейської конвенції з прав людини.

Отже, під час вивчення сучасного стану наукових досліджень щодо теоретичних і прикладних основ забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення обшуку на стадії досудового розслідування, наголошено на своєчасному та перспективному науковому опрацюванні зазначеної проблематики. Визначено це тим, що проблемні питання пов'язані з забезпеченням прав та законних інтересів осіб під час проведення обшуку на стадії досудового розслідування досі залишаються невирішеними, що призводить до порушення прав, свобод та інтересів осіб.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Вегера-Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні: дис. к. ю. н.: 12.00.09, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2018. 242 с.
3. Демедюк В.Ю. Особливості процесуальних аспектів проведення обшуку під час воєнного стану. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. Харків, 2022. С. 174–177.
4. Дроздов О., Дроздова О. ЄСПЛ постановив порушення Конвенції у справі Ілева проти Болгарії щодо скарг на незаконне проведення обшуку. URL: <https://unba.org.ua/publications/5067-espl-postanoviv-porushennya-konvencii-u-spravi-ileva-proti-bolgarii-shodo-skarg-na-nezakonne-provedennya-obshuku.html>.
5. Комарова М. В. Правові та організаційні засади обшуку у кримінальному провадженні: дис....канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ. 2019. 256 с.

6. Рясім Бабанлі. Ключові висновки Верховного суду щодо застосування норм права про проведення обшуку. URL: <https://advokatpost.com/kliuchovi-vysnovky-verkhovnoho-sudu-shchodo-zastosuvannya-norm-prava-pro-provedennia-obshuku-rasim-babanly>.

7. Смірнов О.С. Обшук у кримінальному процесі. Дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії. Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023. 250 с.

8. Сокурєнко В. А. Обшук житла чи іншого володіння особи як слідча (розшукова) дія в контексті права особи на недоторканність житла. Молодий вчений. 2019. № 5(2). С. 491–495.

9. Страхова С. В. Актуальні проблеми застосування положень Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих слідчих дій. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 2. С. 107–110.

10. Павлова Н. В. Важливість дотримання прав і свобод особи під час проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень вчинених шляхом шахрайства Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 1. С. 285–291.

11. Перцова-Тодорова Л.М. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення обшуку на стадії досудового розслідування. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії та доктора наук, автореферати дисертацій. Національна академія внутрішніх справ, 2022. 246 с.

12. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222201>.

13. Ухвала Дарницького району м. Києва від 21.09.2019 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77738726>.

14. Ухвала Чечельницького районного суду Вінницької області від 09.01.2018 у справі № 151/17/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71491658>.

Ляскевич Дмитро Ігорович,
дознавач СД ВП №3 Миколаївського РУП
ГУНП в Миколаївській області, студент
1-го курсу навчально-наукового інституту
заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Порядок проведення кримінального провадження в умовах воєнного стану відіграє важливу роль у доказуванні воєнних злочинів вчинених збройними формуваннями РФ, а також забезпечення